

Како смо тукли непријатеља?

Септембар и прва половина октобра 1942 године — четврти батаљон V црногорске ударне бригаде био је смјештен у селу Јагодићу (Зијамет). Одатле је контролисао читав терен између комуникација: Горњи Вакуф—Травник, Травник — Д. Вакуф—Бугојно и Бугојно — Г. Вакуф. Имали смо ту и тешких, али успјешних борби са Њемцима, усташама и домобранима. Кроз борбе на Калину, Бистрој, Грачаници, Комору, Себешићу и другим мјестима, добро нас је запазио непријатељ. Само битка за село Бистро непријатеља је скупо стала. Преко 160 војника, међу којима и три официра, било је убијено и заробљено. Слично су се провели и Швабе код села Комора. Наш боравак на овој просторији и са војне и политичке стране скупо је стао непријатеља и због тога је само у септембру и почетком октобра мјесеца 1942 године четири пута покушао да нас концентричним нападима одатле избаци. Међутим, поред бројне и техничке надмоћности и свих „високоучених“ планова њемачких и усташких официра, сваки пут су били поражени. О снагу, чврстину и свијест бораца и руководилаца V бригаде све се то ломило. Истина, уз крв и губитке, али увијек неупоредиво мање него код непријатеља.

Успјешне борбе које смо водили свакако су имале силног политичког одраза и на становнике Зијамета. Љубав њихова према нама сваким даном је била све већа. У почетку из сажалења што смо, остављајући своја огњишта, дошли из далеких крајева, а касније из свјесне љубави према Народноослободилачкој војсци све више су се окупљали око нас. Тражили су од нас да посјећујемо села, да им причамо о нашој борби, о другу Титу и слободи коју смо назирали. Из љубави према нама пјевали су партизанске пјесме, пјесме о Сави Ковачевићу, Миловану Шарановићу и о свом рођеном Зијаметском батаљону. Дарови и поклони које су нам доносили сваким даном су били све богатији, али највећи и најдражи од свих је стварање и потпуно везање Зијаметског батаљона за НО борбу (Зијаметски батаљон је у почетку био у ствари скупина људи одбјеглих од својих кућа с циљем заштите тога терена од сваке војске па и партизана).

Успјеси које смо постигли у борбама и на политичком пољу, баш ту у непосредној околини Бугојна (једног од најјачих упоришта усташких у Босни) сваким даном су све више забриња-

вали непријатеља. Отпочео је са припремом замашнијих војних подухвата, како би нас „истјерао“ са те територије, а евентуално и „уништио“.

Једног дана рано ујутро (почетком октобра 1942 године) наш курир Ага улази у кланицу гдје је био смјештен Штаб батаљона, пробуди нас и рапортира да је дошао неки цивил који тражи да се види са нама. Одобрисмо му да уђе. Одмах при улазу препознасмо га. То је био један од оних другова из Турбета са којима смо се често састајали. Овај друг звао се Митар Јагузовић (погинуо као борац нашег батаљона у борби за Коњиц у IV офанзиви). Иако још неорганизован он је био један од другова преко кога смо се врло често везивали са партиском организацијом у Травнику, чији је секретар била једна љекарка (имена се не сјећам) и са сатником у Турбету који се звао Шилбег (псеудоним „Влашић“). Друг Митар је упорно и неуморно радио на окупираној територији. По задатку који би му ми дали, за њега није било никакве тешкоће да пође у Бугојно, Травник, Јајце, па чак и у Сарајево, само да донесе податке који су нам требали. Пробијао се и до непријатељских магацина и износио нам муницију, санитарски материјал, па чак и оружје. Све је он ово смјело, одважно и брзо извршавао, ношен свијешћу, патриотизмом и мржњом према непријатељу. Заиста диван друг.

Друг Милован Шарановић, командант нашег батаљона, закључујући по држању Митра да се ради о нечему нарочито новом и прије него се упита са њим запита га шта има ново. Митар поносан на успех који је постигао ужурбано загњури руку у унутрашњи џеп капута и извади коверат са писмом. Милован извади писмо. Одмах, по форми, закључисмо да је војничке природе. Са лијеве и десне стране Милована, ближе, прићосмо Мито и ја и сви тројица, сваки за себе, почесмо са читањем тог не више писма, него акта. Миловану као искусном војнику читање је ишло лакше. Војну терминологију је потпуно познавао и није се морао много задржавати на све оне кратице, стручне називе, и сл. Због тога (иако нервозно јер је хтио да види што прије „одлуку“) на крају сваке странице морао нас је чекати.

Милован по обичају, мрштећи се, замоли остале другове да изађу, а потом поче са рекапитулацијом најважнијих ствари. Тај акт је у ствари био копија заповијести најстарије њемачко-устицке команде на том терену, у којој је био до детаља разрађен читав план напада непријатељских снага на наш и Зијаметски батаљон. На њему је чак био и печат те команде.

Заповијест нам је одала читав план непријатеља: нападало је 3.000 непријатељских војника, са свих праваца (Бугојно Д. Вакуф, Турбе, Травник, Себешићи), а нарочито од Бугојна. Заповијест нам је пружила још знаке распознавања, сигналне знаке, командна мјеста, наоружање, средства везе и све друго. Да-

кле, потпуни подаци, одлично организована обавјештајна служба, али несразмјерно већи однос снага непријатељске живе силе и технике у односу на нас. Зијаметски батаљон који још нијесмо добро познавали у борби, свакако је ту слику чинио тежом.

Већ прве ријечи друга Милована, који је знао да цијени сву вриједност тих података, говориле су о томе да ситуација није тако тешка иако је однос снага био неупоредиво већи у корист непријатеља. Дакле, супротно ономе што смо Миго и ја, у почетку, ћутке, заступали.

Почела је конкретна разрада пошто смо се одлучили да упркос свега дамо отпор. Милован је извадио секцију, брзо на њу пренио све што је непријатељска заповијест пружила и онда смо стали цијенити снаге и ситуацију непријатеља. Што смо дубље залазили у процјену његове ситуације, све је за непријатеља теже изгледало.

Резиме овог непријатељског подухвата израженог у заповијести био је отприлике овакав: „Брзим и јаким концентричним нападом тактичких јединица, са главним правцем напада од Бугојна, са свих страна напасти партизанске снаге које оперишу у широј просторији Зијамета. Ту их опколити и уништити, а њихов штаб по могућству заробити...“ итд. Без сумње за наш ондашњи критеријум, а са формалне стране, заповијест лијепо откуцана на машини, пун војнички речник, добро одабрани прваци, спојеве и све друго. Али, у суштини невојничка. Све њено невојничко проистицало је углавном из оног дијела гдје кажу „опколити“, „заробити“ и „уништити“. На први поглед чудно да нешто тако и замисле, кад смо им дали низ добрих „лекција“.

Међутим, стварност је била друкчија. Све рачунице непријатеља (и ондашњих и данашњих) морају као нереалне пропасти кад пренебрегавају морално-политички моменат, који је у читавој нашој Народној револуцији и данас у изградњи социјализма, увијек био један од одлучујућих фактора. Узимајући баш тај морално-политички елеменат пресудним, познајући вриједност, храброст и хероизам наших бораца, њихову оданост ствари Партије и друга Тита, ми смо видјели сву слабост непријатеља, израчунали да је и бројна и техничка надмоћност на нашој страни и да ће побједа бити наша. Одлучили смо одупријети се нападу непријатеља.

Пошто смо тако одлучили, Миго и ја смо пошли по четаме да би их политички и материјално припремили за претстојећу борбу. Наредили смо да то исто учине и другови у Зијаметском батаљону. Друг Милован је остао да конкретно разради ситуацију наших снага и предложи нам како би и о томе одлучили. Вријеме које нам је стајало на расположењу омогућавало је овако темељит рад и припрему. Према плану непријатеља нас је требало напасти сјутрадан у зору.

Тачно у 11 часова истог дана, како смо се раније договорили, поново смо се вратили Миловану. Као и увијек, било да се ради о ситуацији гдје треба брзо доносити одлуке или пак о оваквој, гдје се имало времена размишљати, он је био потпуно готов са предлогом. О плану наше одбране није било много дискусије. Друг Милован схватајући потпуно суштину и принципе партизанског ратовања, још поред тога талентован и искусан војник, који је свим питањима прилазио са доста политичке ширине, план је направио како смо ми тада могли видјети, а што је и сам исход борбе показао, без икакве примједбе. Послије борбе кад смо уз присуство друга Саве Ковачевића анализирали припреме и ток саме борбе, друг Сава га (Милована) је ко зна по који пут похвалио. Друг Милован није био од оних које су успјеси, похвале и сл. знали опојити, успавати. Његове карактерне особине и сви елементи које је посједовао као војник-револуционар, љубав према Партији и свом народу, разгарале су све најпозитивније код њега. Био је тих, скроман и донекле повучен. У борбама упоран. Непријатеља је тако мрзио да смо се сви ми од њега томе учили. Ово, љубав према слободи и новом животу — чинило га је неуморним, офанзивним и упорним, како у борбама тако и на другом послу. Бити са њим, под његовом командом, уз њега, како за вријеме борбе тако и на одмору, била је права школа.

У свим борбама, или припремама за њих, па и у овој о којој је ријеч, за другове, како борце тако и руководиоце јединице којом је Милован командовао, није било тешко погодити његову замисао или предлог. Свима је то било познато. Упорна борба, уз коришћење свих особина наших бораца и све друго што је са тим било везано (терен, процјена непријатеља, заштита мрака и сл.) била је увијек основа свих његових одлука и наређења. И у одлуци гдје се предвиђала борба у окружењу, као што је била ова у Зијамету, био је такав.

Реализацијом наше одлуке почели смо послје вечере истога дана. Двије чете Четвртог батаљона са по једним придодатим водом Зијаметског батаљона су под првим мраком пошле на своје правце. Требало је у зору, прије непријатељског напада да се нађу иза полазних положаја непријатељских снага. Једна иза снага које су нападале од Бугојна, негдје на јужним падинама Калина, а друга иза снага које су нападале од правца Травник—Турбе.

Прије поласка, са свим руководиоцима и члановима Партије задатак је био детаљно разјашњен. Ове двије ојачане чете (користећи мрак, терен покривен шумом и податке које нам је пружио оригинална непријатељска заповијест) требало је да се пробију оним тереном гдје је, према заповијести, требао бити лабав спој непријатељских јединица. Овим јединицама смо такође дали сигналне вјештоље са мечама, како би у прецизираном време-

ну и периодима борбе, служећи се непријатељским сигналним знацима могли уносити забуну код непријатеља и лакше га тући. Главни задатак ове двије чете био је: да свака на свом правцу, дјелујући из засједа, из непосредне близине туку непријатеља у колони, прије него се развије за борбу и стигне на полазне положаје. Све је ово било могуће прецизирати благодарећи подацима које нам је пружила непријатељска заповијест. Знаци распознавања, сигнални знаци, правци кретања колоне, полазни положаји, правци надирања и јачина појединих непријатељских група, наоружање и све друго, потпуно нам је било познато. Те и отуда наши успјеси нијесу могли доћи у питање.

Друге три чете Четвртог и Зијаметског батаљона добиле су такође конкретне задатке. Терен који су оне требале заузети био је ближи, јер смо на овим другим правцима одлучили да непријатеља увучемо дубоко у слободну територију и ту га уништити. Једна је пошла у правцу с. Бистро, друга у правцу Себешића, трећа у правцу с. Грачаница — Горњи Вакуф. Подаци су нам говорили да ове снаге нијесу нарочито јаке, те смо могли одлучити да их пустимо у дубину до близу мјеста концентрације коју је непријатељ наводно, послје за њих успјешно свршене битке, требао запосјести. Дакле, намјера нам је била да ми њих опколимо. И ове чете су такође добиле све податке о непријатељу као и прве.

Командно мјесто групе (сад већ не Четвртог батаљона него и Зијаметског) поставили смо тачно на коту изнад с. Јагодића, управо тачно ондје гдје је по „плану“ требало да буде командно мјесто непријатељских снага. Ту је била још једна чета као резерва команде.

Овакав је, укратко, био наш план.

Сјутрадан у 4 часа требало је да почне напад. Међутим, борба на правцима наших чета које смо послали на главне правце непријатеља (Бугојно и Травник) почела је у 2,30 — тачно по плану. Непријатељ је ухваћен у колонама прије него се развио. Сви смо били срећни. Према ватри нијесмо чули оне дуге митраљеске рафале непријатеља, ни пуцње топова, које је знао да сипа било кад га ухвати смртни страх или кад наступа иако је већ 4 часа. Из тога смо извели закључак, да је непријатељ изненађен, да се није успио средити и да се оно што није погинуло враћа у гарнизоне Бугојно и Травник. То је била наша прва оцјена коју смо донијели на основу оцјене ватре. И свјетлећи сигнали који су се на тим правцима видјели, потврђивали су тачност наше оцјене.

На другим правцима је још увијек мирно, изузев што је наша чета која је била у резерви, између 7 и 8 часова у неколико махова испалила неколико митраљеских рафала и пушчаних метака, како би непријатељ са „споредних“ праваца закључио да:

су њихове главне снаге већ скоро стигле до несуђеног командног мјеста. Тај смишљени трик, познат под именом „војничко лукавство“, који је свакако био дјело друга Милована, потпуно нам је успио, јер је навео непријатеља на погрешну процјену ситуације, наиме, да су се „главне снаге“ приближиле циљу, да су наше снаге привезане за њихове правце и да они могу слободно ићи напријед. Ту је још из близине командног мјеста испалено неколико ракета као знак „успјеха“. Дакле, све по плану нашем али не и непријатељском.

Негдје око 8 часова стигоше курири од наших чета (чете које су биле на главним правцима). Гласови пријатни. Она из правца Бугојна (јужне падине Калина) јавља да се: „Непријатељ послије нашег изненадног напада у паничном бјекству сјурio у Бугојно. Мртве пребројавамо. Заробљених није било (усташе и Њемце смо нарочито у почетку ријетко заробљавали). Плијен такође пребројавамо“.

Чета из правца Травника јавља: „Послије 18 мртвих непријатељских војника (усташа и домобрана) непријатељ је враћен натраг у Травник и Турбе. Борба није имала нарочитог успјеха због тога што је наша засједа дјејствовала на непријатељску прегходницу — а не на главнину. Но и то је било доста да непријатеља ухвати смртни страх и да побјегне натраг, заборављајући на све друго“.

Око 9,15 непријатељске снаге са осталих праваца наишле су на сличну ситуацију. Оно што није било поубијено разасуло се кроз шуме и послије 2—3 дана прикупљало се у Грачаницу и Себешић. Наш напад у „окружењу“ крунисан је великим успјехом. Непријатељ је и ту оставио десетине и десетине мртвих (тачног броја се не сјећам). Наше патроле за читавих 10 дана налазиле су мртве непријатељске војнике кроз шуме Зијамета.

Предвече истог дана пристигоше све наше јединице на зборно мјесто, опет у Јагодиће.

Ми смо имали 2 мртва и 3 рањена друга.

За неколико дана послије овог нашег великог успјеха, по наређењу друга Тита, јединице V бригаде а са њом и братски Зијаметски батаљон, пребачене су у рејон Гламоча. У Зијамету смо оставили организовану партиску организацију и народноослободилачке одборе у свим селима као дар томе заиста непобједивом народу.

Вукалица Милутиновић-Ђедо,
пуковник ЈА